

Árkossy István

Mozgóképek,

avagy

SZEKVENCIÁK,

amelyeknek fele igaz, fele nem¹

A nagy terem már kiürült. Csak a lépcsőház felől volt még hallható néhány elejtett tompa szófoszlány és túsarkú cipők kronométert mímelő kopogása a márványfolyosó akusztikájának üzeneteként egy átlagos múzeumi nap zárásának perceiben. Az éjjeliőr bicegő léptekkel csoszogott végig szokásos esti útvonalán. Az egykor pezsgő napokat megélt szalonok szélesre tárt átjáróinál elidőzött – aznap ő utolsóként –, aztán a kijáratnál még egy pillantást vetett pompás birodalmára, s miután mindent rendben talált, rutinos mozdulatokkal oltogatta a fényeket. Teremről teremre kúszott végig a sötét. Szárnyas ajtó koccanása jelezte, hogy az éjjeliőr a küszöbön is túljutott már, magára hagyva a remekművekben gazdag gyűjtemény stukkódíszítéssel ékesített galériáját. Mindent átölelt a nyugalom. Csend érintette meg a képeket, majd végignyújtózott a kördíszítésű, intarziás padlózatán. Homályba borult a művészet fényes otthona.

És akkor megállt az idő.

Talán percek múltak el, vagy órák, s mire már unatkozni látszott a háborítatlan béke, a padló megreccsent, noha ebben semmi szokatlan nincs, hisz a régi fa is tovább akar élni, olykor nyújtózkodik, lélegzik, hallatja hangját: létezik. Ám mintha a homály is valamiféle tónust váltott volna, hűvös derengés éledezett benne, gyér fénynyalábok villantak itt-ott, másutt viszont, a sarkok fertályának irányában inkább csak súlyosbodott a hangulat azzal, ahogy testesebbre fordult a sötét. Az egyik méretes festményen, úgy a főfal közepe tájékán, amelyen romantikus háttér előtt pompás vörösbrokát omlott barokkos kőbáb korlátok fölé, enyhén remegni kezdett a rajz és a kompozíció finoman áttünedezett egy más kontúrrend irányába. Akárha ecsettel könnyeden körbefuttatott vázlat lett volna, úgy vált el egy homályos alak sziluettje a festett háttértől, testének síkformája plasztikussá telt, térült-fordult, míg innen nem került a bábkorlátan,

ÁRKOSSY ISTVÁN (1943) festőművész, grafikus. 1967-től két évtizeden át a kolozsvári *Utunk* című irodalmi hetilap szerkesztője volt. Budapesten él. Legutóbbi kötete: *Világsíkok – Ábrázolás és tükrözés* (Magyar Napló Kiadó, 2020, Budapest).

1 Az írás a megidézettek gondolatainak felhasználásával készült.

majd magán a képkereten is, hogy máris ott állhasson a nagy terem derengésében a kördíszítésű, intarziás padlózat. Hosszú, földig érő kárminvörös köpenyét derékban fogta össze finom selyemszálakból sodort övvel, tenyérszíni vászonsapkát viselt, színe akár a köpenyé, ritkás haja alig bukkant elő, szakálla rőt. Mellkasán páros hullással vastag aranylánc ívei csillantak meg. Állt a kör közepén, elmerengve. Aztán távolabbi keretben is kezdtek egy test körvonalai elválni a korábbi rajztól, ott saját kópiája mozdult meg, s a tünemény finoman távolodott a vászon felületétől, majd puhán alászállva immár ő is ott volt a kárminvörös köpenyes alaktól alig karnyújtásnyira. A képekkel zsúfolt tér erőteljes aurájában érzékelhetően vibrálni kezdett valami a sűrített Idő transzcendens jelenlétéből, merthogy ilyesféle helyeken képesek akár valódi évszázadokat magukba rejteni és meg is őrizni az egykor aranyfüsttel befuttatott mesterképkeretek.

Valami megváltozott. Elhajlott az idő síkja.

Finom neszek, egy születő volt világ hangjai éledeztek itt-ott, majd egyre több helyen moccant a képek örökös mozdulatlansága: alakok árnyai népesítették be az egymásba nyíló helyiségeket. Életnyomokkal telt meg az élettelennek vélt múzeumi valóság. Akárha valamiféle karneváli hangulat járta volna át a derengést, netán egy maszkabál társasága verődött volna véletlenszerűen össze az Idő hídján, legalábbis ezt sugallták a képekből elősuhanó alakok különféle századokat megidéző öltözetei. Egy firenzei vörös zekés ifjú az egyik éjsötét hangulatú festményből lobogó fáklyát emelt ki, ettől meleg fény áradt szerteszét és árnyképek kuszasága vetült a falakra. Mások a megszólalásig élethű holland csendéletek kínálatából kezdtek kedvükre válogatni (a töltött kupák és boros serlegek igen hamar gazdára leltek), majd egy méretes barokk csendéletből az egész asztalt úgy, ahogy volt, földi javakkal roskadásig megpakoltan, kiemelték festett önteréből, és a terem padlózatára helyezték. Eljött az óra, amikor a képsíkok foglyai életre keltek, az ábrázolt helyzetek mozzanatai valóságos szekvenciákká álltak össze.

– Nem én követlek titeket, ti kövessetek engem! – csattant fel mindenkit túlharsogva Caravaggio, kiadósat húzva testes ónkupájából. Ott állt a teremben, ahol a fény és árnyék egymásra találva összeölelkezett. Éjfekete szemöldöke alatt éjfekete szempár villant, ábrázata láthatóan elgyötört, teste ingatag egyensúlyával küszködött. – Hisz láthatjátok tulajdon szemetekkel – folytatta nyomatékkal, nem kissé kapatosan –, színek nem léteznek, csak fény létezik, és árnyék létezik, csak nappal van, és éjszaka van, mindkettő szemtől szemben, örökös küzdelemben egymással. Ám ebben a küzdelemben én, Michelangelo Merisi da Caravaggio ott vagyok, mert ott akarok lenni nappal is és éjszaka is. Jól tudja meg ezt a világ! – Frans Hals, a zabolázatlan flamand portréfestő, noha fehér csipkegallérja csaknem világított a homályban, alig volt rendezettebb viharvert kinézetű társánál. Ő harlemi lévén, a másik meg római, a valóságban soha nem találkoztak, most mégis ott állt borgőzősen a művészettörténet talán legexcentrikusabb figurája mellett, akinek szertelen életmódjától a magáé sem

igen különbözött; tán ezért is volt részéről erős szimpátia, s ennek jeleként sietve töltött társa ónkupájába. És jót húzott maga is a butykosból, jelezve, hogy vagy egyetért az elhangzottakkal, vagy csak kedvére van a nedű.

– Még hogy nincsenek színek... – motyogta inkább önmagának az asztal sarkánál félrehúzódó Claude Monet, az impresszionizmus felkent atyja, értetlenül tárva szét karjait. – Málta mediterrán színpompájában eltöltött száműzetése idején annyi idő alatt sem tűnt fel Caravaggiónak, hogy de mennyire is vannak? Ó, a szín... a szín... a szín az én napi rögeszmém, örömöm és gyötrelmem...

Eközben a ritkás hajú, rőt szakállú idős férfi, akinek kárminvörös köpenyét finom selyemszálból sodort öv fogta körbe és tenyéryni vászonsapkát viselt, mellkasán páros hullású aranylánccal a fény felé lépett:

– Kár, hogy te még csak ötéves voltál Caravaggio, amikor én eltávoztam az élők sorából, különben rendbe hoztam volna romlott látásod, amit csak az ördögtől örökölhettél éjfekete pupilláiddal. Te nem észleled, hogy a világ színekből áll, még ha a fény alkonyatra el is pihen? Hisz ezt bizonyítja minden napkelte, ami újra és újra felragyogtatja őket, mi pedig a színek sugárzásával adunk szabad utat érzelmeinknek. Aki a színeket tagadja, az a világ szépsége ellen kiált. Szóltam. – Tiziano, merthogy ő volt, megfordult, s kilépett a fáklya fényköréből. Tudta, bárhol is áll, ő akkor is a középpontban marad. Az éledő susmogás pedig arra utalt, hogy vélemények törtek fel még ha megoszlon is, kinél éppen hogyan.

Egy magányosan félrehúzódó fekete köpenyes férfi, akinek kiléte rangos polgár benyomását keltette, karosszékéből felállt – s miközben minden tekintet rá irányult –, vádlón hozzáfűzte:

– Caravaggio csak azért jött a világra, hogy tönkretegy a festészetet...

– Poussinnek igaza van – replikáltak lelkesen többen is a Carracciak asztalköréből, akik a Bolognai Akadémia elveinek fényében a nagymesteri tradíciókat tartották szem előtt, a harmónia, a szépség hagyományainak példaképeiként Tiziano és Correggio festőiségét magasztalván. Caravaggio póri-paraszti szemléletmódját alantásnak ítélték a magas rendű művészet, a „maniera perfetta” léleknesesítő eszméinek viszonylatában. Nicolas Poussin, a klasszicizmusba hajló francia barokk festészet csodált mestere, aki korának festő fejedelme is volt, iménti szavaihoz még hozzáfűzte magyarázat gyanánt:

– A természet nagysága kényszerített rá, hogy a dolgok rendezettségét keressem, s meneküljek minden zűrzavar elől, ami annyira ellentétes személyiséggel, mint a fény a mélységek sötétségével.

Pár pillanat csend állt be. Aztán valaki – az előbbi vitát meghaladottnak érezvén, és mivel jól tudta mit beszél – kimért, nyugodt hangon, nyomatékkal ejtve ki minden szót, megjegyezte:

– Én a *Fekete négyzet* és a *Fehér alapon fehér négyzet* című képemben mindent belefoglaltam 1913-ban és 1918-ban. Ez a két mű eszenciája az idők művészi törekvéseinek és mindannak, ami a teremtett világban együtt van. – A szuprematizmus atyja, Kazimir Malevics hallatta gondolatát, noha tisztában volt azzal,

hogy a jelenlevők közül senki nem értené meg a konstruktív képteremtés öntörvényűségének modernkori filozófiáját.

Ám amíg ilyen s ehhez hasonló vallomások, teóriák keringve szálltak a légtérben, a tulsó teremben Bruegel képéből gurítva ki, csapra ütöttek egy testesebb hordót, ettől jól megemelkedett a hangulat, rápörgetve véleményt az ellenvéleményre. Sőt az is kiderült, hogy a delírium nemcsak az érzelmeket szabadította fel, de egyik madaras csendeletről néhány színpompás papagájt is, amelyek szállodtak, csapkodtak, vastagabb képkeretek szélein megtelepedve több helyen rápiszkítottak a fényesre sikált padlózatra. Ám a kavargás közepette történt valami váratlan, amikor egy rövidnadrágos, bórszandált és kék keresztcsíkos pólót viselő, kopaszodó alak sziluettje valósággal kirobbant képének síkjából. Egész megjelenése különbözött a teremben tarkálló történelmi ruhatártól, és akinek tüzes nézésétől a közelállók valósággal megszeppentek, mivel hogy addig nem láttak hasonló tekintetet.

- Ti itt, mindahányan meg vagytok vezetve - jelentette ki Picasso és rágyújtott egy szivarra.

- Hát ez meg kicsoda? - kérdezte egy ütődött hangú inasféle társához hajolva, amíg az andalúziai mester dohánya tüzet fogott.

- Soha nem láttam. Egyáltalán, miként lehet köztünk ez a legatyásodott... - biggyesztette hozzá borittasan a toszkán, szemöldökére csúszott skarlátvörös sipkáját feljebb tolva, hogy jobban szemügyre vehesse az idegent.

- Én jól ismerlek mindnyájatokat, ti viszont engem aligha - mondta a szentekről és rokanairól teljes nevén elnevezett: Pablo Diego José Francisco de Paula Juan Nepomuceno María de los Remedios Cipriano de la Santísima Trinidad Martyr Patricio Clito Ruiz y Picasso átható tekintetét körbehordozva mefisztoi mosolya kíséretében. - Jómagam még nem születtem meg, majd csak századok múltán következem utánatok a sorban, de épp ezért jobban okulhattam tapasztalataitokból, mint ahogyan ti az egymáséiból. Krucifix! Miként vagytok képesek a fényt, az árnyékot és a színeket elválasztani egymástól? Hisz minden, mi csak látható, e pillérekből áll össze. Mindannyian az önmagatok kiagyalta kánonjaitoknak vagytok a szálnalmas rabjai, nem ismeritek mi a valódi művészi szabadság. Keresni az eszközöket a festészetben - az semmi. Találni - az valami! Tanuljátok meg a szabályokat úgy, mint egy profi, hogy aztán úgy szeghessétek meg azokat, mint egy művész. Noha minden gyermek művésznek születik, az a gond, hogy miként maradjon művész felnőtt korában is. - Szippantott a dohányból, padlóra rázta a hamut, folytatta: - Dürer mester igen sok időt pazarolt arra, hogy kiszámolja az emberi test eszményi arányait. De ezt már a görögök megtették. Így csak az ő fejében áll össze az ideális rendszer, ami a valóságban viszont nem is létezik. Azért nem létezik, mivel nincs két egyforma alak, nincs két egyforma emberi test, mindahány változatos konstrukció és éppen ez ábrázolásukban az érdekfeszítő. Hieronymus Bosch mester Hertogenboschból, ő igen, ő jól ismeri a világot és lényei szerkezetét - s mint aki intelmet fogalmaz meg, hozzátette: - Viszont ne higgyétek, hogy a képek csak oltárra valók,

jó szolgálatot tesznek azok a szellem csatatarein is, mert minden alkotás rombolással kezdődik; ámde tudom, mire ezek a szavak kellőképpen megvilágosodnának előttem, azt sajnos ti már nem éritek meg.

A helyiségre döbbent csend szállt; érződött, hogy még igencsak elszabadulhatnak az indulatok. Viszont ahogy feszült a húr, máris újabb fordulat állt elő. Az egyik kép mellett állók kissé félre húzódtak, amikor szálfa egyenes, szikár alak fényaura ragyogásában lépett ki egy gazdagon aranyozott keretből csillogó sétatálcával kezében; tekintetét lenézően hordozta végig a jelenlevőkön, s miután kis szünettel még feljebb srófolta a várakozást, kijelentette:

- Uraim, akik itt vannak a teremben, most mindannyian térdepeljenek le előttem. Én Salvador Dalí vagyok. Salvador. A megmentő. Aki azért jött e világra, hogy Caravaggióval ellentétben megmentse a művészetet. Mert egy művészt két lehetőség tehet igazán nagygyá, az egyik: ha a 20. században születik, a másik: ha Slavador Dalínak hívják - és jókorát pödört csaknem vállig érő bajszán.

- Lucifer maximus, látom én ám itt a falakon miféle zagyvaságokat mázol ez az alak drága vászondarabokra - vágott vissza Dalínak dühösen Caravaggio -, széthullt világ mindahány, mint például most ez - és a közeli festményből kikapott egy háncsfonatú durva faszéket, hogy a szétesést bizonyítandó, jól irányzott lendülettel máris falhoz vágja.

- Jaj, ne! Csak azt ne tegye uram - kiáltott rimánkodva Gauguin, erővel visszafogva a feldúlt itáliai csuklóját. - Azt van Gogh csaknem háromszáz évvel ön után festette, 1888-ban, amikor még Arles-ban együtt voltunk. - Majd miután sikerült végre kimentenie az indulatok fogságából a krómsárgákban-türkízzöldekben vibráló tárgyat, a keretéhez lépett, és kellő áhítat kíséretében a széket finoman visszacsúsztatta saját előzetes képsíkjába.

Az eklektikus társaságból kitűnni vágyó Dalí viszont ismét magához ragadta a szót, minden figyelem rá irányult.

- Számomra mindig is a többi festő féltékenysége volt sikereim fokmérője; ellenségeim nélkül nem lehetnék az, aki vagyok. Befolyásomnak pedig az a titka, hogy titokban marad! Mert nem az a festő, akinek ihlete van, hanem az, aki más festőket inspirálni képes. S ha pedig valaki nem tud rajzolni, az még nem garancia arra, hogy jó festő is válik belőle. Én például, határtalan képzelőerőmet onnan merítem, hogy olyasmiket olvasok, amiket nem értek, ezért annak igen sokféle értelmezését el tudom képzelni - jegyezte meg a katalán szűrős tekintettel fixírozva Caravaggiót, majd miután meggyőződött, hogy mondatainak kellő hatása van, így folytatta: - Mi most nem egy időben élünk, ezért nyilván nem is érthetjük egymás gondolatát. Például mond önnek valamit az, hogy: a Mennybemenetel egy lift, amiben a halott Krisztus súlyánál fogva megy föl-felé? Nos? Ám egy valamiben azért Caravaggio mesterral egyetérthetünk: az a fontos, hogy folyamatosan növeljük magunk körül a zűrzavart, nem pedig, hogy kiküszöböljük. - Majd választ sem várva, testének luminozításával úgy, ahogy megjelent, mint egy Krisztus, fennkölt testtartásban visszaemelkedett ugyanabba a képbe.

Caravaggio sebtében odafordult egy barna csuhás szerzeteshez, festéktől, szénportól maszatos ujjával feléje is bökdösött néhányat a levegőben, zaklatottan mondván:

- Ehhez mit tesz hozzá Fra Angelico testvérem angyali jóságával, mert ha most valaki igazat szólhat, akkor az csak atyám lehet. - A válasz az áhítatot sugárzó arc irányából azonban váratott magára, mondandóját, úgy tűnt, a megszóllított nem siette el, de végtére csak kibökte:

- A teremtő oly távolságokra szórta szét gyarló pórhüvelyünket az időben, hogy miután én már 1455-ben Rómában eltávoztam földi világomból, és addig is mindvégig csak szentek festésének áldoztam boldog perceimet, ebben a félezer év múltán zajló ördög sugallta traktátusban képtelen vagyok hitem szerint megvilágosodni - és tekintetét földre szegezve szerényen hátralépett.

- Na, látják, uraim, minél iszonyúbb lesz a világ, annál elvontabb lesz a művészet is. Ezért érezzük igaznak az állítást, hogy a festőnek sem a láthatót kell visszaadnia, hanem valami addig nem létezőt, valami addig ismeretlent...

- Paul Klee svájci festőnek, a vonal 20. századi teoretikusának hangja volt, ám néhány hangoskodó toszkán figura kotyogása belé fojtotta a szót. Feléledt a hangzavar. Velencei kristály kelyhek és horpadt ónkupák verődtek össze; korsó, flaskó, butykos járta körbe-körbe szokott táncát, sőt, Bruegel *Parasztlakodalom* című képét is megfosztották néhány olajjal festett sült lepénytől. A termekben korok, stílusok, jellemek vívtak csatát, hitek, meggyőződések kavargtak látomásos, zsongó hangzavarban. Eközben az idő egyre szaladt, már az éjfélt közelítette. A hangulat kezdte saját tetőpontját megérinteni. Egy-egy festményen a gyertyák gyérebbe pislákoltak, és a krómsárgákkal, tüzes cinóberekkel festett fáklyák fellobbanása is spórolósabbra váltott.

A terem sarkában színes majolikával díszített kandalló állt, mellette festőállvány, épp annyira magas, hogy a mögötte ülő alak arcát a tölgyfa keretre feszített durva lenvászon eltakarta. A falra vetülő árnyék néha előre lendült, ha a festő közelebről kívánta szemlélni a születő formát. Egyik vállán kis majom kuksolt; az állatka hosszú farka legyezőként billegett erre-arra. Hangzavar közben - merthogy hangzavar volt - a francia csendélet és zsánerkép nagymestere, Jean-Baptiste Siméon Chardin pillantott ki a vászon takarásából. Fején a homokszínű sapka kék szalaggal volt átkötve, arcának pírjáról kör alakú okuláré biggyedt alá, vállait lila színű, mintás kendő takarta.

- Kis nyugalmat kérnék, uraim, hisz láthatják, én itt is, most is dolgozom - szólt csaknem rimánkodón. Ezt meghallván, egy idős alak feléje fordult, talán még túl hirtelen is, amitől a kis majom megijedhetett, mert farkával levért egy festékestégelyt, amiből hígított ultramarinkék folyt a padlóra. A festő megpróbálta sietve feltörölni, de a fa sem engedett a magáéból, így a kék folt - bár némileg haloványabban, azért ott maradt. Aki akkor és ott megfordult Marc Chagall volt.

- Jé, ezt *A majomfestő* című több száz éves képet már megcsodáltam a Louvre termében - szólt Chagall - és figyelmesen szemlélte a készülő művet. A vásznon,

festőállvány előtt ülő tollas-kalapos majom volt látható, ahogy gipsz modell után másol. – Imádom, mindig is imádtam ezt a kompozíciót; tán azért, mert magam is gyakran festek álomszerű állatképeket. És azt is tudom, hogy allegorikusan fogalmazva ez a Művészeti Akadémia szellemiségének kritikája, a művészet értelmének, a művészi érvényesülés kálváriájának frappáns paródiája. De hiszen jól tudja ezt, monsieur Chardin, miután Ön is Akadémiai tag, és éppen azért festi. Persze, mindenkor voltak – ma is vannak – festő majmok, az ilyen majom pedig más majmot majmolva, magát a majmoló majmot hozza divatba. – S nehogy mégis ő legyen az, aki munka közben zavarná a mestert, Chagall totyogva továbblépett, bár egy mondat erejéig még visszafordult. Lelkének színeit osztotta meg Chardinnel:

– Én is festő vagyok, mint Ön, csak későbbi időkből, uram. Ha festek, rajzok, beszélek vagy alszom, én akkor is, mindig festő vagyok. Nem vagyok kereskedő, sem gondolkodó, sem filozófus, én csak élem az életet, és benne élek a festészetben. Csak élek...

Ekkor – jöllehet nem Chardin fohásza lehetett a kiváltó ok – alábbhagyott a hangoskodás, mivel a terem közepén egy méltóságot sugárzó alak körvonalai váltak érzékelhetővé. A feszültség úgy fokozódott, ahogy a látvány egyre felismerhetőbb lett. Meleg fényben derengő sziluettje glóriaként lebegett a térben, lényének síkraizolata formával lett teli, a szellemkép pedig valódi étellel.

– Leonardo mester! – suttozták több irányból a tisztelet és meglepődés kiszűrődő hangjai, amikor a példa nélküli szépségek atyja és prófétája ott állt a körben. Ősz hajhullámai lágyan omlottak bársonypelerinnel takart vállára – tán a torinói Királyi Könyvtárban őrzött *Őnarcképe* kelt életre –; arcának időérlelt, nemesen futó barázdáit ezüstgrafit színű tincsek kontúrozták. Értelemről fénylő tekintete bejárta a körülállókát, bölcsesség sugarával érintve őket.

– A festő mindenható – jelentette ki Leonardo da Vinci határozottsággal, és rövid kivárással nyomatékosította szavai jelentőségét. – Ha a festő szép dolgokat akar látni, amelyek elbűvölik őt és közönségét, módjában van megteremteni azokat. Ha pedig torz dolgokat akar látni, hogy rémületet, nevetséget vagy szálnalmat keltsen, azt is megteheti, mivel saját akaratának kizárólag ő az ura és istene. Minden festő úgy tesz, ahogy elméje sugalmazza. A költők, a festők mindenkor bármit megtehettek, mert megvolt hozzá a joguk – erről már Horatius is így vélekedett. A festők színekkel hatnak, a költők szavakkal. A festészet néma költészet, a költészet vak festészet. Ez maga a művészi teremtés: amikor a munka eredményeként olyan szépség születik, ami azelőtt nem létezett, viszont attól fogva már a világ részévé lesz. – Majd mintha szavaival békíteni szándékozott volna a szemben állókat, így folytatta: – Hogy meggyőződhesse-tek arról, miszerint nektek mint festőknek gondolataitok, törekvéseitek együttesen teremti meg a végső igazságot, kijelenthetem: A festészet fényből és árnyból álló szerkesztmény, amely valamennyi egyszerű és összetett színnek különféle fajtáival elegyedik. – A festészet felsőbbrendűségét pedig néhány gondolattal így ecsetelte: – Az a tudomány hasznosabb – mert a festészet tudomány is –,

amelynek a gyümölcse jobban átadható a köznek, s éppúgy, ellenkező esetben, kevésbé hasznos az, amelyik kevésbé adható át. A festészet gyümölcse a világmindenség valamennyi generációjának átadható, miután a látás érzékszervétől függ. A látásnak nincs szüksége különféle nyelvek magyarázatára, mint az irodalmi műveknek, hanem azonnali kielégülést nyújt az emberi nemnek csakúgy, mint a természet által létrehozott dolgok. Az igazi ismeret az, amelyet a tapasztalat az érzékszervek által szerzett meg, csöndet parancsolva a vitatkozók nyelvének. Ez nem ábrándokkal táplálja kutatóját, hanem mindig az első az igaz, ismert alapelvekből kiindulva fokról fokra halad előre, mindvégig helyes következtetésekkel. Munka közben pedig eredményes, ha a festő folytonosan kételkedik önmagában, mert aki nem kételkedik, az csak lassan fejlődik.

Dialogusba tán nem szándékozott bocsátkozni a toszkán mester, ezért ölelhetette körbe testét újító festészetének sejtelmes szfumatója, amiben lényének fokozatosan halványuló képe eltűnt a megbabonázott tekintetek elől.

Időbe telt, mire valaki megszólalt:

- Való igaz - hozta be az impresszionizmus hangját társalgásukba Monet után immár Renoir is -, a festészet nem nehéz művelet olyannak, aki tehetségtelen, de ha valaki tehetséges... hát, annak bizony pokolian nehéz - s tán gördült volna még tovább gondolataival, ám Courbet, a modern realizmus barbizoni iskolájának idős mestere közelített a hallottakhoz:

- Tanítványom voltál, Renoir, emlékezhetsz szavaimra, amikor a műtermek sötét világából kitekintve felhívtam a figyelmet arra, amit személyesen is megtapasztaltam: ha a természet előttünk van, abból mindig csak valami jó születhet. Persze ez akkor némi megütközéssel járt, tán azt is felidézheted, amikor III. Napóleon császár lovaglóostorával jókorát suhintott az 1853-as Párizsi Szalonon kiállított *Fürdőző nők* című természeti háttérrel készült festményemre.

- Tudjuk, hogy a természet a legnagyobb mester és a legméltóbb tanácsadó - jegyezte meg Cézanne -, éppen ezért ne azt fessük, amit látni *vélünk*, hanem azt, amit *látunk*.

- Már bocsássanak meg uraim, de mindenki másként lát - aggályoskodott Gauguin -, én például ha látni akarok, behunyom a szemem.

- Dőreség, csak fényben él igazán a világ arca - vétózta meg Monet, s belekóstolt boroskupájába.

- De, ahol fény van, ott árnyéknak is lennie kell, mivel az árnyék a fény gyermeke - akadékoskodott ismételtén Caravaggio.

Aztán Picasso, mintha színpadon volna, szemben a jelenlevőkkel két kép közé beállt terpeszállásban, karjait mellén összefonta, jellegzetes „picassói” pózt vett fel, szivarja világított, tekintete parázslott a homályban:

- Én nem a természet *előtt* dolgozom, mint ti, hanem mindig *vele*, mindig magával a természettel. És munka közben sem a kezemmel festek, mint ti, hanem az agyammal. Természet és művészet alapjaiban két különböző világ,

így hát nem lehet mindkettő ugyanaz. A művészetben épphogy arról fejezzük ki felfogásunkat, ami nem a természet. Sőt, a művészet az, ami távol tartja a lelket és szellemet mindennapjaink valóság-porától.

A pillanatnyi csendben ismerősen kattant be a hang:

– Én a *Fekete négyzet* és a *Fehér alapon fehér négyzet* című képemben mindent belefoglaltam 1913-ban és 1918-ban – ismételte gondolatait továbbra is gépiesen Malevics.

Fény és árnyék, szín és forma, rend és káosz perlekedett egymással – pörgött a szó, fordult a világ.

Aztán egy reneszánsz képből kilépő férfi alakja vonta magára a jelenlevők figyelmét, Giorgio Vasari, manierista firenzei festő és építész, egykori művész-géniuszok életrajzírója:

– Mennyi csodálatos elme! Mennyi csodálatos gondolat! – fakadt fel elragadtatással, majd némi sopánkodással folytatta: – És mekkora kár, hogy minket évszázadok választanak el egymástól, hogy nem élhettek az én koromban, mert akkor az önök ragyogását is ugyanúgy megörökítettem volna életműveikkel együtt, mint ahogy *A legkiválóbb festők, szobrászok és építészek élete* című, 1550-as kiadású, firenzei művemben a kor sok káprázatos lángelméjével megtettem. Mi tagadás, az én soraimban élnek tovább ma mindazok, akik Giottótól Michelangelóig lelkük odaadásával és Istentől kiérdemelt tehetségük kivirágoztatásával emelték magasba Toszkána és Lombardia, Perugia és Romagna, Veneto vagy egyéb tájak művészetét. Masaccio, Filippo Lippi, Mantegna, Botticelli, Raffaello, Tintoretto és több bámulatos szellem mind az én soraimban és értő terminusaimban ragyognak, amikor életük traktátusában a reneszánsz művészet történetének alaplívét írtam meg.

Ám a folytatás őt is meglepte:

– Ha én olyan vértelen festő lettem volna, mint ez a Vasari, most nem mernék az asztal mellé ideállni – kommentálta az elhangzottakat egy hajlott hátú alak festékes köpenyben. – Vasari félreértékelte önmagát, amikor mások nevére állva akarta saját dicsőségét fénybe emelni. S ha már nem lehetett igazán isteni a színkezelésben, kifundálta, érvényesül majd írásban, és így is cselekedett. Fájdalmas, miként tudta furfanggal kieszközölni, hogy Brunelleschi mester végakarata ellenére mégis freskókkal – sőt, saját bágyadt freskóival! – tömje tele a firenzei dóm lélegzetelállító kupoláját; hogy Leonardo mester Anghiari csatáját és Michelangelo mester Cascinai csatáját feledtetve, a Palazzo della Signoria Ötszázak tanácsának a termében a maga zsúfolt tömegjeleneteivel terhelje az oldalfalakat. Persze a Medicieknek szánt, arcára fagyott mosolyával sok minden magyarázatot nyerhet. Szekértáborok mindig is voltak... – teregette ki tán épp saját egykori sérelmeit a névtelenség mögé rejtőzködő, majd, mint aki ezzel máris könnyebbített lelkén, továtűnt.

A társalgás hevülete lassan alábbhagyott. Ritkult a szó, volt, ahol már nem töltötték újra a kupákat. A képek előtt elsuhanó alakok fakuló árnyait itt-ott beszipantotta a művek körül vibráló gravitációs erő.

Az egyik saroknál középtermetű, vörösés szakállú és bajszerű férfi álldogált csendesen egymagában. Feszülten szorongatta kalapját, zakója viseltesnek tűnt, vászonnadrágja szintúgy, látszott, régóta hordja már. Erős homlokát, hangsúlyos arccsontjait, ha valaki látta, többé nem felejtette el.

– Barátom, Vincent, hát te itt? – Gauguin szisszent fel, s ugrott máris a székről, ám érezvén, hogy társának tán szóhoz volna jobban kedve, önmagába rekesztette további gondolatait.

Vincent van Gogh sápadt arcán a színek lassan életre keltek, ahogy szavai kigyúltak, ahogy szólt a még jelenlevőkhöz:

– Van, akinek tűz lobog a lelkében, de mégsem jön senki, hogy annál megmelegedjen. Az emberek csak a kéményekből felszálló fekete füstöket veszik észre és dideregve-sietve továbbállnak. Érzem, engem üldöz a magány. S ha magányomban egy belső hangot hallok, ami azt súgja, hogy nem tudok festeni, nem hallgatok rá, festek tovább, mert tudom, hogy a hang egyszer úgyis elhallgat. – Tekintetét felemelte, kék szeméből szomorúság és szenvedély furcsa elegye sugárzott. – Látjuk, hogy a világ, ami körülvesz, csöppet sem tökéletes, pedig Isten teremtette, ámde mentségére legyen mondva, részéről ez még csak egy vázlat. Ezért ebben a világban én sohasem a látszatot kerestem, hanem mindig azt, ami a jelenségek lényege mögött rejlik, ami az élet valódi titka. Képeim úgy tárulnak elém, mintha színes álmot látnék. Vagyis festményeimet megálmodom, aztán az álmaimat megfestem. Ez a munkarendem. Azon sajnós nem változtathatok, hogy képeimet nem veszik. Ámde eljön még a nap, amikor meglátják, hogy értékesebbek, mint az a csekély összeg, amelyet festékre és száználmas életemre költöttem el, amit feláldoztam értük. Az élet elmúlik, és az idő nem tér vissza. De én belevetem magam a munkába éppen azért, mert tudom, hogy a munkára való alkalmak sem jönnek vissza többé. – Hangja reménytelenségében mégis szikra villant, ahogy folytatta: – Szomorú, ha azt kell mondanom és be kell ismernem, hogy festményeimnek talán soha semmi értéke nem lesz. Lankadni azonban nem szabad, és meg kell kísérelni jobbat teremteni. Meggyőződésem, hogy nem könnyebb jó képet festeni, mint gyémántot vagy igazgyöngyöt találni. De ha értékes leszek a jövőben, akkor ma is értékes vagyok, mert a búza akkor is búza, amikor sarjad, és csupán fűnek nézik. Még nem érezzük magunkat közel a halálhoz, de érezzük a valóságot: keveset jelentünk és súlyos árat fizetünk azért, hogy egyetlen szem vagyunk a művészet láncában. Fizetünk érte az egészségünkkel, fizetünk a fiatalságunkkal, fizetünk a szabadságunkkal, amelyből semmivel sincs több részünk, mint annak a konflislónak, amelyik húzza a kocsit, hogy a benne ülők élvezhessék a virágzó tavaszt. – E szavak után a homály átölelte az ő testét is, tán ezért nem hallotta, amikor egy hang még utána szólt: – Te mára a világ leg-többre tartott festője lettél.

Amikor a maradék gyertyák fénye ellobbant a teremben, az árnyékok is semmivé lettek, és a szerteszórt tárgyakkal mind egy szálíg nyoma vészett. Hajnali derengés csíkjai szűrődtek át a zárt ablakok spalettáinál úgy, ahogy az

este alászálltakor igyekezett beférközni a sötét. Mintha álom ébresztette volna fel mély álmából önmagát.

Nemsokára, az egykor pezsgő napokat megélt szalonok egyik terme végében kattant a zár. A szélesre tárult átjáróban az éjjeliőr alakja tűnt fel – aznap elsőként –, és rutinos mozdulatokkal gyújtogatta a fényeket a remekművekben gazdag gyűjtemény stukkódíszítéssel ékesített galériájában. Kivilágosodott a művészet ébredő otthona. A lépcsőház felől már behallatszott néhány elejtett tompa szófoszlány és túsarkú cipők kronométert mímelő kopogása a márványfolyosó akusztikájának üzeneteként egy átlagos múzeumi nap nyitásának perceiben.

Az éjjeliőr bicegő léptekkel csoszogott végig szokásos reggeli útvonalán. Mindent rendben talált. Néhány apró szürke madárpiszok a festmények alatt nem tűnt fel neki, és egy kékes folt sem, a sarokkandallónál. Ő napi útvonalát járta, a képeket észre sem vette. Talán ezért került el figyelmét, hogy a festett kupákból, kelyhekből, serlegekből és kancsókból eltűnt az évszázadok óta ott érő, rubinvörös nedű.

